

УДК 343.343.5

<https://doi.org/10.34142/23121661.2024.39.03>

orcid. org / 0000-0002-8424-8825

© Бабанін С.В., 2024

С.В. Бабанін**ЧАС ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО
ПРАВОПОРУШЕННЯ ЯК ОБОВ'ЯЗКОВА
ОЗНАКА УХИЛЕННЯ ВІД ПРИЗОВУ НА
ВІЙСЬКОВУ СЛУЖБУ****S. Babanin****THE TIME OF COMMITMENT OF A
CRIMINAL OFFENSE AS A MANDATORY
SIGN OF EVASION FROM CONQUITION
FOR MILITARY SERVICE**

Анотація. Метою статті є пошук шляхів удосконалення ознак складів кримінальних правопорушень щодо ухилення від призову на військову службу в частині встановлення обов'язковості часу їх вчинення. Автор дотримується думки, що однією з можливих передумов вчинення кримінальних правопорушень проти встановленого порядку несення військової служби, зокрема недбалого ставлення до військової служби, передбаченого ст. 425 КК України, є вчинення або схильність до вчинення кримінальних правопорушень у сфері забезпечення призову та мобілізації, найпоширенішими з яких є ухилення від призову на військову службу, передбачені ст.ст. 335 та 336 КК України. Обґрунтовується думка, що дотримання військового правопорядку є важливим фактором, що завжди забезпечує національну безпеку України, а тим більше в умовах особливого періоду, періоду воєнного стану, бойовій обстановці, що характеризують об'єктивну сторону кримінальних правопорушень проти встановленого порядку несення військової служби, наприклад, недбалого ставлення до військової служби, передбаченого ст.425 КК України та кримінальних правопорушень у сфері забезпечення мобілізації, наприклад, ухилення від призову на військову службу під час мобілізації, на особливий період, на військову службу за призовом осіб із числа резервістів в особливий період, передбаченого 336 КК України.

У статті розглянуті окремі ознаки ухилення від призову на військову службу, яке може передувати або бути передумовою вчинення кримінальних правопорушень проти встановленого порядку несення військової служби. Визначені моменти початку та закінчення ухилення від призову на строкову військову службу, військову службу за призовом осіб офіцерського складу, військову службу під час мобілізації, на особливий період, на військову службу за призовом осіб із числа резервістів в особливий період; запропоновані шляхи удосконалення кримінального законодавства в частині визначення моменту початку ухилення від військової служби, а законодавства, яке регулює військові

правовідносини – в частині детального регулювання порядку оповіщення призовників, військовозобов'язаних та резервістів щодо обов'язку з'являтися до відповідних органів для проходження військової служби.

Ключові слова: час вчинення кримінального правопорушення, ухилення від призову, військова служба, мобілізація, особливий період, військові кримінальні правопорушення, кримінальна відповідальність, безпека, недбале ставлення, об'єктивна сторона, воєнний стан, бойова обстановка.

Abstract. The purpose of the article is to find ways to improve the features of criminal offenses related to evasion of military service in terms of establishing the mandatory time of their commission. The author is of the opinion that one of the possible prerequisites for committing criminal offenses against the established order of military service, in particular negligent attitude to military service, provided for in Article 425 of the Criminal Code of Ukraine, is the commission or tendency to commit criminal offenses in the field of ensuring conscription and mobilization, the most common of which are evasions from conscription for military service, provided for by Art. Art. 335 and 336 of the Criminal Code of Ukraine. The opinion is substantiated that the observance of military law and order is an important factor that always ensures the national security of Ukraine, and even more so in the conditions of a special period, a period of martial law, a combat situation that characterizes the objective side of criminal offenses against the established order of military service, for example, negligent attitude to military service, provided for in Article 425 of the Criminal Code of Ukraine and criminal offenses in the field of ensuring mobilization, for example, evasion of conscription for military service during mobilization, for a special period, for military service upon conscription of reservists in a special period, provided for 336 of the Criminal Code of Ukraine.

The time of committing a criminal offense as a mandatory sign of evasion of military service. The article considers certain signs of evasion of military service, which may precede or be a prerequisite for committing criminal offenses against the established order of military service. The article defines the starting and ending points of evasion of conscription for regular military service, military service by conscription of officers, military service during mobilization, for a special period, military service by conscription of reservists in special period. It is substantiated that gaps in the legislation of Ukraine make it possible to evade military service and avoid criminal liability for such acts. This is evidenced, in particular, by the irregularity of the procedure for receiving notifications by citizens of Ukraine about the need to come to the relevant state body for military service. Court practice shows that confirmation of a direct intention to evade military service is only a person's personal receipt of a summons about the need to arrive for military service. Possible ways of improving the criminal legislation in terms of determining the moment of evasion of military service, and the legislation regulating military legal relations - in terms of detailed regulation of the procedure for notifying conscripts, conscripts and reservists regarding the obligation to report to the relevant authorities for military service are proposed. We offer the disposition of Art. 335 should be set out as follows: «The non-arrival of a conscript for military service or a conscript for military service under the conscription of officers to the relevant state body, committed without valid reasons, in accordance with the law». The disposition of Art. 336 should be written as follows: «The non-arrival of a conscript or a reservist called for military service in a special period to the relevant state body, committed without valid reasons, in accordance with the law».

Keywords: time of committing a criminal offense, draft evasion, military service, mobilization, special period, military criminal offenses, criminal liability, security, negligence, objective party, martial law, combat situation.

Постановка проблеми. З початку гібридної війни, розв'язаної російською федерацією у 2014 р. проти України та повномасштабного вторгнення 2022 р. країни-агресора на територію нашої держави питання притягнення та реалізації кримінальної відповідальності за злочини, пов'язані з призовом та несенням військової служби, злочини, пов'язані із порушенням встановленого порядку несення військової служби, набули особливої актуальності, оскільки мають безпосередній вплив на забезпечення обороноздатності та територіальної цілісності України.

У першу чергу це стосується військових кримінальних правопорушень, обтяжуючою обставиною яких є час їх вчинення – в особливий період, в умовах воєнного стану, в бойовій обстановці (ст.ст. 402–405, 407–411, 413, 418–421, 425–426-1, 428 КК України).

Однією з можливих передумов вчинення кримінальних правопорушень проти встановленого порядку несення військової служби, зокрема недбалого ставлення до військової служби, передбаченого ст.425 КК України, є вчинення або схильність до вчинення кримінальних правопорушень у сфері забезпечення призову та мобілізації, найпоширенішими з яких є ухилення від призову на військову службу, передбачені ст.ст. 335 та 336 КК України.

Зміст диспозицій наведених статей КК України дозволяє стверджувати, що для передбачених ними складів кримінальних правопорушень час їх вчинення виступає обов'язковою ознакою, оскільки зазначений у цих диспозиціях або ж впливає з їх логічного тлумачення. Так, для ухилення від призову на строкову військову службу, військову службу за призовом осіб офіцерського складу часом вчинення цих діянь є час, протягом якого громадянин України може бути призваним на відповідну службу, а часом ухилення від призову на військову службу, відповідальність за яке передбачена ст. 336 КК України – зазначені у диспозиції періоди часу – час мобілізації та особливий період.

Питання визначення часу вчинення кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст. 335 та 336 КК України, безпосередньо залежить від змісту нормативно-правових актів, які регулюють суспільні відносини у сфері призову громадян України на військову службу, оскільки диспозиції зазначених норм є бланкетними і, в умовах сьогодення, постійно змінюються та доповнюються. Про це свідчить, зокрема, кількість, внесених протягом останніх десяти років, змін до Законів України «Про оборону України» від 6 грудня 1991 р., «Про військовий обов'язок і військову службу» від 25 березня 1992 р., «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» від 21 жовтня 1993 р. та інших нормативно-правових актів, наявність нових проектів законів, які регулюють сферу оборони країни та військової служби.

Аналіз публікацій, у яких започатковано вирішення цієї проблеми. Питання регулювання військових правовідносин, кримінальної відповідальності за їх

порушення, значення часу вчинення діяння для його кваліфікації досліджували вітчизняні науковці, зокрема, Г.П. Батюк, В.О. Бугаєв, О.О. Дудоров, М.С. Журавльов, М.В. Карчевський, М.І. Мельник, В.О. Навроцький, Ю.А. Пономаренко, А.В. Савченко, П.Л. Фріс, М.І. Хавронюк, В.В. Шаблистий та ін.

Разом з тим питання часу вчинення кримінального правопорушення як обов'язкової ознаки ухилення від призову на військову службу не набули достатнього обговорення у вітчизняній науковій літературі в умовах введеного в країні воєнного стану.

Метою статті є пошук шляхів удосконалення ознак складів кримінальних правопорушень щодо ухилення від призову на військову службу в частині встановлення обов'язковості часу їх вчинення.

Виклад основного матеріалу. «Вчинення військових кримінальних правопорушень має підвищену суспільну небезпеку, адже завжди пов'язані з нівелюванням принципів військової дисципліни та правопорядку. Рівень обороноздатності країни має пряму залежність від бойового духу особового складу та є чутливим до внутрішніх і зовнішніх деструктивних процесів, випадків порушень Статуту Збройних сил України, а також різноманітних порушень законності, в тому числі й законності реалізації державної кримінальної політики» [1, с. 68]. Варто зазначити, що дотримання військового правопорядку є важливим фактором, що завжди забезпечує національну безпеку України, а тим більше в умовах особливого періоду, періоду воєнного стану, бойовій обстановці, що характеризують об'єктивну сторону кримінальних правопорушень проти встановленого порядку несення військової служби, наприклад, недбалого ставлення до військової служби, передбаченого ст.425 КК України та кримінальних правопорушень у сфері забезпечення мобілізації, ухилення від призову на військову службу під час мобілізації, на особливий період, на військову службу за призовом осіб із числа резервістів в особливий період, передбаченого 336 КК України.

Час вчинення суспільно небезпечного діяння належить до факультативних ознак об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення. Разом з тим ця ознака стає обов'язковою для кваліфікації у разі зазначення її у диспозиції кримінально-правової норми. Законом про кримінальну відповідальність часом вчинення кримінального правопорушення визнається час вчинення особою передбаченої законом про кримінальну відповідальність дії або бездіяльності [2]. При цьому цей час залежить від особливостей конятрукції складу кримінального правопорушення (усічений, формальний чи матеріальний) та виду одиничного кримінального правопорушення.

Статті 335 та 336 КК України містять формальні склади кримінальних правопорушень, оскільки встановлюють відповідальність за вчинення діянь без обов'язковості настання суспільно небезпечних наслідків. Ознаки ухилення від

призову на військову службу дозволяють віднести ці діяння до триваючих одиничних кримінальних правопорушень, оскільки ухилянт тривалий час не виконує покладений на нього законодавством України обов'язок щодо проходження військової служби.

Для визначення особливостей реалізації кримінальної відповідальності за ухилення від військової служби важливе значення має питання встановлення початку вказаного ухилення та його закінчення.

Суспільно небезпечне діяння як ознака об'єктивної сторони триваючих кримінальних правопорушень може здійснюватися як завгодно довго, не змінюючи при цьому своїх кримінально-правових характеристик. Тому кримінальним правопорушенням є все діяння, а не окрема його частина. Відповідно, часом вчинення такого кримінального правопорушення потрібно вважати весь час, протягом якого тривало (здійснювалося) таке суспільно небезпечне діяння [3].

Виходячи з наведеного положення, для визначення часу ухилення від призову на військову службу, як вже зазначалось, слід виокремити час початку цього діяння та час його закінчення.

Часом початку зазначеного діяння слід визнавати момент доведення уповноваженою особою відповідного державного органу у встановленому законодавством порядку до особи, яка підлягає призову на військову службу, інформації щодо необхідності з'явитись у встановлений час і у встановлене місце для початку проходження зазначеної служби.

Часом закінчення ухилення від призову на військову службу повинний визнаватись час з'явлення призовника до відповідного державного органу для проходження служби або до правоохоронного органу з повідомленням про вчинене кримінальне правопорушення, або затримання уповноваженою особою ухилянта за вчинення вищевказаного діяння, або ж з моменту зникнення підстав для призову громадянина України на військову службу.

Частина наведених вище підстав початку і закінчення ухилення від призову на військову службу встановлюються шляхом аналізу нормативно-правової бази у сфері регулювання порядку проходження військової служби.

Для ухилення від призову на строкову військову службу, військову службу за призовом осіб офіцерського складу (ст. 335 КК України), військову службу під час мобілізації, на особливий період, на військову службу за призовом осіб із числа резервістів в особливий період (ст. 336 КК України) часом вчинення цих діянь є час, протягом якого громадянин України може бути призваним на відповідну службу.

Частиною 2 ст. 2 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» від 25 березня 1992 р. визначено, що громадяни України проходять військову службу у добровільному порядку (за контрактом) або за призовом, а

іноземці та особи без громадянства – у добровільному порядку (за контрактом) [43].

Отже, з наведеного положення випливає, що кримінальній відповідальності за ст.ст. 335, 336 КК України підлягає виключно громадянин України, який зобов'язаний проходити військову службу за призовом.

Згідно з ч. 6 ст. 2 вищевказаного Закону виділяється вісім видів військової служби. При цьому об'єктивною стороною складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 335 КК України, охоплюється ухилення від двох видів такої служби – строкової та за призовом осіб офіцерського складу.

Строкову військову службу громадяни України проходять відповідно до законів України у Збройних Силах України та інших військових формуваннях з метою здобуття військово-облікової спеціальності, набуття практичних навичок і умінь для збройного захисту Вітчизни (ч. 7 ст. 2 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу») [4].

Обов'язок проходження військової служби осіб офіцерського складу може бути покладено Міністерством оборони України на громадян України, які мають освітній ступінь вищої освіти не нижче бакалавра, пройшли повний курс військової підготовки за програмою підготовки офіцерів запасу, склали встановлені іспити та атестовані до офіцерського складу і яким присвоєне відповідне первинне військове звання офіцера запасу (ч. 5 ст. 11 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу») [4].

Аналізований Закон встановлює статі та вікові межі громадян України, яких можуть призвати на строкову військову службу – особи чоловічої статі від вісімнадцяти до двадцяти семи років. Відповідно максимально можливий час ухилення від призову на строкову військову службу становить десять років для осіб чоловічої статі.

На інші види військової служби, кримінальна відповідальність за ухилення від призову на які передбачена ст.ст. 335, 336 КК України, можуть призиватись військовозобов'язані та резервісти.

До військовозобов'язаних належать особи, які перебувають у запасі для комплектування Збройних Сил України та інших військових формувань на особливий період, а також для виконання робіт із забезпечення оборони держави, а до резервістів – особи, які проходять службу у військовому резерві Збройних Сил України, інших військових формувань і призначені для їх комплектування у мирний час та в особливий період (ч. 9 ст. 1 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу») [4].

Пунктом 7 ч. 2 ст. 22 вищевказаного Закону визначений граничний вік перебування на військовій службі військовослужбовців, які проходять військову службу під час особливого періоду, з числа осіб: рядового, сержантського

і старшинського складу, молодшого та старшого офіцерського складу – 60 років, а вищого офіцерського складу – 65 років [4].

Відтак, залежно від належності до відповідного складу військовослужбовців, граничний час можливого ухилення від військової служби військовозобов'язаних та резервістів обмежується їх віком – 60 або 65 років.

Час вчинення ухилення від кожного виду військової служби має певні особливості.

Так, початком ухилення від призову на строкову військову службу слід визнавати неприбуття призовника до призовної дільниці для проходження призовної комісії без поважних причин за умови його обізнаності про такий обов'язок.

Вибірковий аналіз судових вироків за ст. 335 КК України свідчить, що судова практика визнає початком ухилення від призову на строкову військову службу переважно такі випадки неприбуття призовника до призовної дільниці без поважних причин, коли останній був письмово повідомлений про такий обов'язок із особистим врученням йому повістки.

Типовим є наступне судове формулювання вчиненого ухилянтю діянню. Обвинувачений К. за наслідками медичного огляду військово-лікарською комісією визнаний придатним для проходження строкової військової служби. 23 листопада 2018 р. К. отримав повістку про прибуття в обласний збірний пункт на 26 листопада 2018 р. для подальшого відправлення для проходження військової строкової служби. Одночасно був письмово попереджений про кримінальну відповідальність за ухилення від призову на строкову військову службу. Однак, 26 листопада 2018 р. в обласний збірний пункт з подальшим відправленням у військову частину для проходження військової служби не прибув. Таким чином, своїми умисними діями К. вчинив злочин, передбачений ст. 335 КК України, тобто ухилення від призову на строкову військову службу [5].

Вбачається, що такий підхід не відповідає положенням Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу», який встановлює для призовників обов'язок з'являтися до призовної дільниці для проходження призовної комісії як у разі надходження повістки відповідного районного (міського) територіального центру комплектування та соціальної підтримки, так і у разі, якщо за будь-яких обставин повістка не надійшла [4, ч. 8 ст. 15].

Разом з тим інші положення цього Закону, фактично, дозволяють ухилянтам від строкової військової служби уникати кримінальної відповідальності, оскільки зазначають, що неявка призовника без поважних причин на призовну комісію можлива лише у разі наявності виклику відповідного районного (міського) територіального центру комплектування та соціальної підтримки та у встановлений цим органом строк [3, ч.ч. 10, 11 ст. 15].

Схожим чином судова практика вирішує питання і про початок ухилення від призову на військову службу за призовом осіб офіцерського складу.

Так, наприклад, у травні 2017 р. М. перед початком призову на військову службу за призовом осіб офіцерського складу була вручена повістка про необхідність прибуття до Заставнівського районного РВК у м. Заставна для проходження військово-лікарської комісії. 09.06.2017 р. М. прибув до обласного збірного пункту для проходження обласної медичної комісії, професійно-психологічного відбору та призначення його безпосередньо в команду для проходження військової служби, цього ж дня пройшов медичний огляд, згідно з яким його визнано придатним для проходження військової служби за призовом осіб офіцерського складу. 12.06.2017 р. М. пройшов обласну атестаційну комісію, згідно з якою його визнано кандидатом для проходження військової служби осіб офіцерського складу та цього ж дня вручено повістку про необхідність протягом 24 годин з'явитись у Заставнівський РВК для оголошення наказу МОУ щодо призову офіцерів. Однак, обвинувачений, всупереч вимогам ст. 65 Конституції України, маючи умисел на ухилення від призову на військову службу за призовом осіб офіцерського складу, з особистих надуманих міркувань, без поважних на те причин, не маючи права на звільнення від проходження зборів, ухилився від служби за призовом осіб офіцерського складу [6].

Об'єктивною стороною складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 336 КК України охоплюються ухилення тільки від двох видів військової служби – за призовом під час мобілізації, на особливий період та за призовом осіб із числа резервістів в особливий період.

Часом вчинення цього кримінального правопорушення, відповідно, є час мобілізації та особливий період, визначення понять яких містяться у ст. 1 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» [7].

Виходячи з цих визначень, можна зробити висновок, що час мобілізації (крім цільової) є частиною особливого періоду, а тому одночасне врахування цих періодів при визначенні видів військової служби і, відповідно, при визначенні обов'язкових ознак складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 336 КК України, вбачається зайвим.

Згідно з ч. 3 ст. 22 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» під час мобілізації громадяни зобов'язані з'явитися до військових частин або на збірні пункти територіального центру комплектування та соціальної підтримки у строки, зазначені в отриманих ними документах (мобілізаційних розпорядженнях, повістках керівників територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки), або у строки, визначені командирами військових частин [7].

З наведеного Закону можна зробити висновок, що початковий момент можливого виникнення умислу на ухилення від військової служби фактично співпадає з моментом отримання відповідного документу або розпорядження командира військової частини. Це підтверджується і матеріалами судової практики.

Так, В., будучи військовозобов'язаним та достовірно обізнаним про введення на підставі Указів Президента України на всій території України воєнного стану та запровадження загальної мобілізації, 02.03.2023 р. після проходження медичного огляду військово-лікарською комісією, якою визнаний здоровим та придатним для проходження військової служби, не маючи передбачених ст. 23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» підстав для відстрочки від призову на військову службу під час мобілізації, отримав повістку з'явитись 07.03.2023 р. о 10 годині до територіального центру комплектування та соціальної підтримки з подальшим направленням до військової частини Збройних Сил України. Однак, В., діючи умисно з метою ухилення від мобілізації, 07.03.2023 р. о 10 годині для відправки до військової частини не прибув і тим самим ухилився від призову на військову службу під час мобілізації [8].

Термін «ухилення» означає відступ від головного, правильного, прийнятого, порушення чогось; відхилення [9]. При цьому суб'єктивна сторона ухилення від військової служби характеризується виною у виді прямого умислу, за якої ухилаєнт усвідомлює свій обов'язок та можливість з'явитись до територіального центру комплектування та соціальної підтримки для подальшої організації проходження ним служби, але не бажає з'являтися до нього без поважних причин та проходити військову службу.

Також Закон України «Про військовий обов'язок і військову службу», Порядок організації та ведення військового обліку призовників, військовозобов'язаних та резервістів, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2022 р. № 1487 [10], інші нормативно-правові акти не встановлюють детальних правил вручення повістки призовникам, військовозобов'язаним та резервістам, що не сприяє визначенню виникнення моменту умислу на ухилення від військової служби і, відповідно, не сприяє встановленню моменту початку кримінально-протиправного діяння.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. І недбале ставлення до військової служби, і ухилення від мобілізації є взаємопов'язаними факторами, що зменшують військовий потенціал країни, піддаючи ризику національну безпеку. А тому попередження вчинення цих кримінальних правопорушень вимагає створення ефективних правових заходів для протидії ним. І, насамперед, дослідження елементів об'єктивної сторони цих кримінальних правопорушень, що дає змогу надати пропозиції по вдоско-

наленню чинного законодавства, зокрема часу вчинення суспільно-небезпечного діяння, сприятиме формуванню системи таких заходів.

У зв'язку з наведеним вбачається доцільним запропонувати можливі шляхи удосконалення кримінального законодавства в частині визначення моменту початку ухилення від військової служби, а законодавства, яке регулює військові правовідносини – в частині детального регулювання порядку оповіщення призовників, військовозобов'язаних та резервістів щодо обов'язку з'являтися до відповідних органів для проходження військової служби.

Пропонуємо наступні зміни до КК України. Диспозицію ст. 335 викласти наступним чином: «Неприбуття за передбаченим законодавством викликом призовника для проходження строкової військової служби або військовозобов'язаного для проходження військової служби за призовом осіб офіцерського складу до відповідного державного органу, вчинене без поважних причин». Диспозицію ст. 336 викласти так: «Неприбуття за передбаченим законодавством викликом військовозобов'язаного або резервіста для проходження військової служби в особливий період до відповідного державного органу, вчинене без поважних причин».

Недбале ставлення до військової служби, передбачене ст.425 КК України, ухилення від призову на військову службу, передбачені ст.ст. 335 та 336 КК України представляють неабиякий інтерес для сучасної юридичної науки України, яка зараз, в умовах оголошеного воєнного стану, розвивається в умовах постійної загрози національній безпеці України, а тому проблеми у цій царині є перспективними для подальших наукових розробок.

Література

1. Журавльов М. С. Характеристика «воєнного стану» як кваліфікуючої ознаки, передбаченої ч. 4 ст.425 КК України. Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди «Право». 2023, Вип. 38. С. 67–75.
2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05 квітня 2001 р. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
3. Ободовський О.В. Час вчинення триваючого злочину. URL: <http://www.apdp.in.ua/v69/46.pdf>.
4. Про військовий обов'язок і військову службу: Закон України від 25 березня 1992 р. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text>.
5. Кримінальна справа № 715/902/20. Архів Глибоцького районного суду Чернівецької області.
6. Кримінальна справа № 716/1198/17. Архів Заставнівського районного суду Чернівецької області.
7. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію: Закон України від 21 жовтня 1993 р. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text>.
8. Кримінальна справа № 297/1919/23. Архів Берегівського районного суду Закарпатської області.
9. Ухилення. Тлумачення із «Словника української мови». URL: <https://slovnuk.ua/index.php>.
10. Про порядок організації та ведення військового обліку призовників, військовозобов'язаних та резервістів: Постанова Кабінету Міністрів України від 30. 12. 2022. № 1487. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1487-2022-%D0%BF#Text>.